

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ З ПОЗИЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ ДОСЛІДЖЕНЬ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено теоретичні проблеми та емпіричні тенденції змін глобальних економічних процесів та формування економічних результатів діяльності національних економік з позицій результативності. Ключовий акцент у роботі зроблено на розвитку суб'єктного підходу до економічного аналізу та вивчення впливу інформаційно-інноваційної домінанти на соціально-економічний розвиток.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: глобалізація, результативність, ефективність, валовий національний продукт, валова додана вартість, інформаційна економіка.

Актуальність дослідження

На глобальній економічній арені роль окремих суб'єктів господарювання здобувають не окремі підприємства, а держави чи навіть їх об'єднання. Таким чином, характер конкуренції, механізми ринкової регуляції, метрика оцінки економічних результатів та інше зазнають суттєвих змін. Для цілей авторського дослідження емпірична база сформована статистичною інформацією трьох основних і найбільш потужних гравців світової економіки — Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та Японії, як найбільш потужного представника азійської економічної групи. Науковий інтерес до країн ЄС зумовлений політичними цілями нашої держави та економічними перспективами входження України до європейської економічної зони.

Постановка проблеми у загальному вигляді

Отже, особливого значення у вирішенні наукової проблеми оцінки та забезпечення результативності економічної діяльності набуває аналіз глобальних тенденцій і процесів, що впливають на економічні результати економічних систем нижчих рівнів. Відзначимо, що ми не ставимо за мету запропонувати читачам на цьому етапі кардинально новий інструментарій оцінки наслідків економічних процесів у глобальній чи національних економіках. Натомість спробуємо побудувати дослідження на основі доступ-

них статистичних показників і розрахунку традиційних економічних індикаторів. Специфіка методичних підходів буде проявлятися більш чіткіше по мірі доведення нашого дослідження до рівня підприємства, як ключового економічного суб'єкта за нашим науковим спрямуванням.

Різноманітність і різноспрямованість економічних процесів у світовій економіці віддзеркалюється великою різноманітністю підходів до оцінки їх наслідків, розгалужених системах статистичних показників. За таких умов ми вважаємо за можливе виділити окремі традиційні економічні показники, об'єднавши їх з метою характеристики економічних результатів національних економік окремих країн. На даному етапі ми схильні виражати складну природу результативності діяльності різних країн на світових ринках у метриці традиційного економічного аналізу.

Зв'язок проблеми з науковими та практичними завданнями

У економічній науці проблема визначення чи дослідження економічних результатів міститься у ключових гіпотезах усіх наукових досліджень, саме на удосконалення вміння людини досягати кращих економічних результатів, за існування певної системи умов чи обмежень, спрямовували і спрямовують свої зусилля наковці минулого та теперішнього часу. Вважаємо, що така ж ситуація залишиться у майбутньому доти, доки буде існувати економіка як самостійна наука та сфера людської діяльності.

Важливо наголосити, що протягом останніх десятиліть ученні різних економічних шкіл зосередили свою увагу на ідентифікації користувача у економічних процесах, тобто суб'єкта, який виступає отримувачем економічних наслідків, а на цій основі вже потім розроблялися та розробляються системи показників та інший методичний інструментарій. Крім того, сьогодні поширюється розуміння результативності бізнес-процесів чи економічних процесів як відносної характеристики, у порівнянні з найкращою практикою їх реалізації (концепції бенчмаркінгу). Незважаючи на недостатній рівень розробки ряду теоретичних положень теорій результативності, сьогодні у світі з'явилися Стандарти результативності реалізації проектів, які широко впроваджуються як міжнародними організаціями, так і окремими суб'єктами господарювання. Актуальність встановлення єдиних норм і підходів до визначення ефективності та результативності істотно зростає при інтенсифікації інтеграційних процесів у світовому масштабі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Якщо проблема вивчення ефективності економічних процесів є традиційною для вітчизняної економічної школи, то проблематика результативності виступає чимось новим і, як правило, отожднюється з ефективністю.

Дослідженню проблеми ефективності інноваційних процесів і розвитку присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних учених: Й. Шумпетера, Б. Твісса, Р. Харрода, Д. Кларка, Р. Лукаса, Г. Менша, В. Геєця, А. Пересади, В. Федосова, Д. Черваньова, А. Чухна, О. Є. Кузьмін, О. О. Лапко, Ж. В. Поплавської, В. І. Захарченка, Г. В. Козаченко, Л. М. Матросової, В. П. Мікловди, О. О. Орлова, Й. М. Петровича, І. П. Продиуса, М. І. Прокопенка, Т. С. Смовженко, Л. Г. Смоляр, Н. І. Чухрай та інших.

Проблема забезпечення ефективності і концепції, результативності діяльності соціально-економічних систем перебувала у центрі досліджень багатьох видатних науковців, але особливо слід відзначити роботи В. Паретто, Е. Барона, Питера Ф. Друкера, Ф. А. Хайека, М. Алле, К. Куросави, А. Лоурола, Б. Гоулда, Д. Скотт Сінка, Р. Уотермена, Ю. Ф. Шрейдера, Т. С. Хачатурова, С. Ейлора, Б. Голда, Ю. Сьозана, С. Ф. Покропивного, В. Геєця, И. И. Прокопенка, А. М. Матлина, А. А. Барсова, В. М. Московича, В. Батрасова, А. Ф. Сильченков, В. В. Прядко, В. Я. Хрипача, А. Б. Борисова та інших.

Невирішені аспекти проблеми, мета та цілі дослідження

Фундаментальною особливістю сучасного етапу розвитку людства та економічної науки є зростання ролі інформаційно-інтелектуального чинника. Вплив вказаної складової проявляється в усіх сферах людської діяльності та на філософському рівні має наслідком розвиток новітніх теорій встановлення зв'язків між людиною і навколишнім світом. Наукові досягнення у різних галузях знань, у першу чергу в теорії інформації та неklasичній логіці, дозволили нам говорити про зміну сутності базових економічних категорій, таких як «ресурс», «благо», «діяльність», «організація» тощо. Так чи інакше, під впливом наукового розвитку пом'якшуються умови обмеженості економічних ресурсів, господарські процеси отримують альтернативні технології їх реалізації, благо (чи у більш прикладному значенні товар) отримує визначення у процесі його споживання (тобто задоволення потреби) та інше.

Основний матеріал статті

Загальна логіка та основні показники, що використовуються нами у подальших дослідженнях представлені на рис. 1.

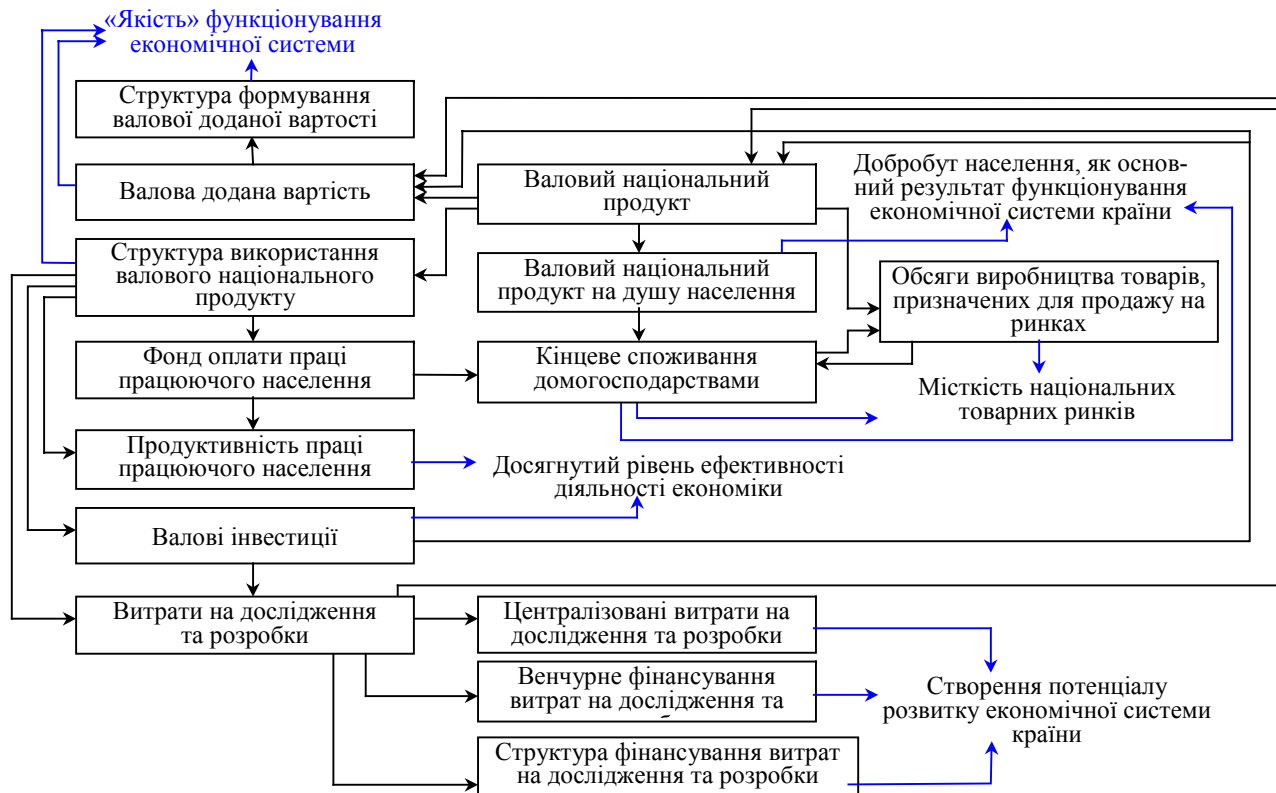

Рис. 1. Загальна система традиційних показників аналізу результативності економічних процесів на глобальному рівні

Представимо короткі пояснення основних зв'язків, що зображені на рис. 1 і дозволяють, на наш погляд, певною мірою оцінити економічну результативність функціонування економічних систем країн на світовій економічній арені. Перш за все, в якості основного економічного результату діяльності та розвитку економічних систем різних країн нами визнається добробут населення, який у роботі здобуває своє вираження через частку валового національного продукту на душу населення (тобто матеріальне забезпечення кожного громадянина країни) та обсяги кінцевого споживання (тобто сукупна покупна спроможність населення країни). У свою чергу валовий національний продукт певної країни розподіляється її правлячими соціальними групами відповідно до національних завдань розвитку та світової економічної ситуації (і не тільки економічної). Поряд з іншими напрямками використання ВВП, для нашого дослідження особливе значення має обсяг використання ВВП на дослідження та розробки, як передумова для формування інноваційних процесів та створення потенціалу розвитку. Відповідно до описаних міркувань та моделі представленої на рис. 1 ми й побудували подальше викладення матеріалу.

Одним з найбільш загальних та уніфікованих у економічній науці економічних показників, що характеризують отримані результати окремої держави чи економічними системами міжнародних економічних груп (регіональними об'єднаннями) виступає валовий внутрішній продукт (ВВП). Згідно діючих стандартів збору, обробки та поширення статистичної інформації саме вказаний показник закладено в основу більшості прогнозів і пропорцій світових тенденцій. На його основі визначають рівень фінансування інноваційних процесів, життєвий рівень населення, ступінь і масштаб зовнішньоекономічних операцій та інші індикатори соціально-економічного розвитку. Більшість таких індикаторів побудовані як співвідношення між певною групою доходів (витрат) і ВВП, як найбільш універсальної бази порівняння.

Слід вказати на випередження темпів зростання ВВП країн нових членів ЄС, чи згідно нашого підходу — країн, наближеного до України рівня економічного розвитку — над країнами-лідерами, чи середніми темпами по вибірці. Така тенденція нами трактується як об'єктивна закономірність, що зумовлена економічними процесами інтенсифікації розвитку відстаючих членів ЄС, хоча б до середньоєвропейського рівня. Так середній приріст ВВП у Польщі становить 14,6 %, у Румунії 23,7 %, у Естонії 19,3 %, у той час як у Німеччині 2,2 %, у Франції 3,8 % та у Ве-

Великобританії 4,6 %. Для США аналогічний показник становить 12,8 %, для Японії — 0,8 %. Слід також вказати, на репрезентативність країн нашої вибірки, загальна сума ВВП яких становить 69—70 % за різними роками від сумарного ВВП ЄС-25.

Найбільший приріст ВВП на душу населення нами зафіксований за 2004—2007 рр. показника у Німеччині — 5,9 %, у Великобританії 4,9 %, у Франції 3,3 %, у Італії 2,0 %, у Фінляндії 5,5 %, у Естонії 17,9 %, у Румунії 16,0 %, у Польщі 9,0 %. Додатково до цього вкажемо, що у США 6,0 %, у Японії 5,3 %. Фактично за динамікою зміни цього показника можливо судити про рівень матеріального добробуту населення тої чи іншої країни. Нагадаємо, що вказаний аналітичний індикатор позбавлений впливу цін та конвертаційних курсів валют окремих держав, що дозволяє співставляти результати функціонування економічних систем з усіх кінців світу. Відзначимо, що незважаючи на швидку динаміку зростання ВВП у нових країн учасників ЄС, рівень цього показника на душу населення залишається одним з найнижчих. Валовий внутрішній продукт на душу населення країни виступає початковою базою для оцінки добробуту людей, так як саме він характеризує обсяг економічних благ, вироблених економічною системою. Але крім загальних обсягів таких благ, слід вести мову про структуру розподілу цих благ між окремими напрямками суспільного розвитку, а також про частку ВВП, яка формує розмір споживчих витрат населення.

Основним макроекономічним результатом діяльності економічних систем різних держав та їх об'єднань виступає показник доданої вартості, як логічний еквівалент чистого приросту капіталу чи прибутку (індикаторам, що використовуються у масштабі підприємств чи окремих бізнес-проектів). Саме здатність економічної системи генерувати приріст доданої вартості і забезпечує її потенціал розвитку та конкурентоспроможності у довгостроковому періоді.

Разом з цим, вважаємо, що для характеристики ефективності функціонування економічної системи держави слід говорити у випадку випередження динаміки зростання доданої вартості над ВВП. Отже, приріст валової доданої вартості за 2004-2006 рр. та оцінка на 2007 р. приблизно дорівнює приросту ВВП за аналогічний період у Німеччині, Великобританії, Франції, Італії та Фінляндії. Іншими словами, країни-лідери нашої вибірки демонструють найкращий рівень ефективності функціонування їх економічних систем за критерієм доданої вартості. Всі інші країни вибірки демонструють перевищення темпів зміни ВВП над темпа-

ми зміни валової доданої вартості, що свідчить про екстенсивний тип їх розвитку. Здебільшого, це слід трактувати як ефект входу недостатньо розвинутих країн до Європейського Союзу, з наступним екстенсивним зростанням масштабів їх економічних систем.

На теоретичному рівні нами висувалася теза щодо формування інформаційного типу суспільного виробництва, ключовою особливістю якого виступає виключна роль інформації у створенні економічних благ чи формуванні їх вартості. Опрацювавши наукові дослідження з вказаної проблематики, можемо стверджувати, що основною властивістю економічної системи, яка свідчить про її належність до інформаційного суспільного укладу, виступає структура доданої вартості за секторами економіки. Більшість економістів притримуються точки зору, що в економічних системах «інформаційного» рівня розвитку, найбільша частка доданої вартості створюється у наукомістких галузях промисловості та секторі послуг. З метою підтвердження обґрунтованості наших міркувань щодо становлення інформаційного типу виробництва у світовому масштабі та у європейському регіоні, зокрема, представимо структуру доданої вартості (рис. 2).

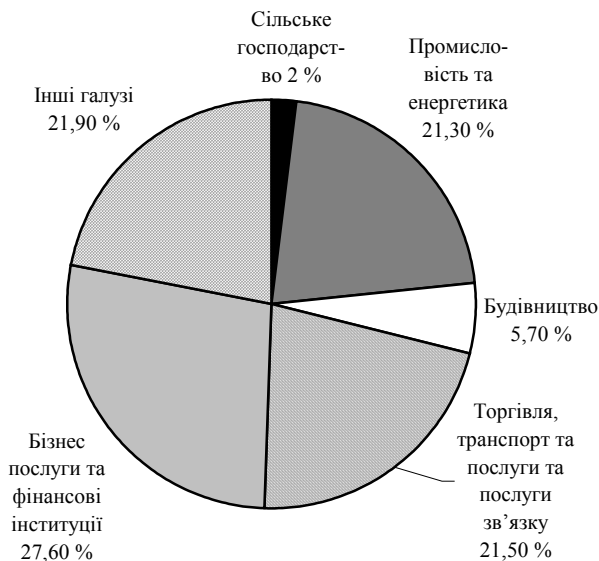

Рис. 2. Структура доданої вартості за секторами економіки ЄС у 2006—2007 р. (у поточних цінах)

З представленої діаграми чітко видно, що 49,1 % загального обсягу валової доданої вартості країн ЄС у 2006 році сформовано у секторі бізнес-послуг, фінансовому обслуговуванню, транспорті та зв'язку, і тільки 29,0 % її величини визначили суто промислово-виробничі сектори економіки — промисловість, сільське господарство та будівництво. Таким чином, вважаємо, що це підтверджує наші міркування щодо специфіки світового економічного господарства та майбутніх цільових орієнтирів національного соціально-економічного розвитку.

Представлені на рис. 2 пропорції формування валової доданої вартості за країнами ЄС дозволяють нам емпірично обґрунтовано стверджувати про становлення інформаційно-послужового типу суспільного виробництва, який досить часто у спеціалізованій літературі називається «економікою знань». Не зупиняючись на теоретичній правомірності такого отождоження, хотіли б навести окремі сутнісні характеристики такого типу суспільного виробництва і підтвердити їх на базі вже представлених у роботі статистичних матеріалів.

Порівнюючи загальний обсяг фінансування досліджень і розробок, визначивши частку централізованих коштів у його загальній величині слід зазначити:

— дійсно у всіх країнах ЄС частка централізованих джерел фінансування досліджень та розробок у його загальній величині перевищує 90 %, середньоєвропейський показник становить близько 100 %, а за країнами вибірки частка централізованих витрат сягає 95,1 %;

— у той же час у США тільки близько 60—65 % витрат на дослідження та розробки забезпечуються з централізованих джерел, залишок фінансується з інших джерел (громадських об'єднань, корпоративного сектору тощо);

— рівень і динаміка цього співвідношення у Японії, протягом аналізованого періоду, повторюють у цілому значення та зміни європейських країн, але інтенсивність інноваційних процесів у цій країні значно вища.

Слід вказати також на сектори використання вказаних коштів, які також можна вважати джерелом генерування інновацій у тій чи іншій країні. Так, у всіх країн вибірки та у ЄС, в цілому, основним сектором протікання інноваційних процесів є сектор приватного бізнесу. Рівень фінансового забезпечення академічної науки (сектор вищої освіти) у Японії, США та ЄС приблизно однаковий (10—14 % усіх витрат на дослідження та розробки). Така ж ситу-

ація спостерігається у Японії, США та ЄС і в секторі державних науково-дослідних установ.

Порівнюючи витрати на інноваційні процеси, їх інвестиційне забезпечення з розміром ВВП країни слід відзначити, що традиційно виділяють централізовані (державні) і приватні джерела фінансування досліджень і розробок. При чому співвідношення між цими двома джерелами і характеризує в цілому специфіку інноваційної політики тої чи іншої держави. Використання тих чи інших підходів до фінансування інноваційних процесів у цілому залежить від ряду економічних факторів, основним з яких виступає високий ризик участі приватного капіталу на стадії фундаментальних досліджень і невизначеність майбутніх результатів.

Відзначимо, що загальноосвітними пріоритетними сферами інноваційних процесів виступають:

- захист і покращання здоров'я людей, що найбільш актуально для США (відсоток фінансування становить 22,8 %), Великобританії (14,7 %), Італії (8,1 %), Естонії (8,7 %);

- промислове виробництво та нові технології виготовлення продукції, традиційно виступають об'єктами інноваційних процесів, і найкраще фінансуються у ЄС (10,7 %), особливо у Фінляндії та Естонії;

- фінансування академічної науки знаходиться також у числі пріоритетних, особливо у Німеччині (40,3 %), Італії (42,2 %), Японії (33,5 %);

- для Японії особливо гостро стоїть проблема енергозабезпечення її економіки, у цей сектор виділяється близько 17,1 % усіх коштів;

- для США найважливішим пріоритетом виступають військові дослідження, що забирають на себе близько 56,6 % усіх коштів на дослідження та розробки, хоча слід вказати що цей напрямок актуальний і для ряду європейських країн (Великобританії, Франції).

На базі аналізу динаміки розвитку 29 країн OECD і національних статистичних баз, спеціалісти Confederation of Danish industries визначили, що ключовими факторами результативності діяльності на глобальному рівні виступають:

- накопичені (сформовані) знання та компетенції;
- досягнута економічна гнучкість;
- ефективність діяльності підприємств та підприємництво;
- управління витратами та раціональність оподаткування;
- ефективність інноваційних процесів та швидкість їх поширення;
- інтернаціоналізація та відкритість економічних систем.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Більшість наукових досліджень у сфері аналізу глобальних соціально-економічних тенденцій виділяють три основні напрямки сучасних змін, які власне і виступають каталізаторами інформаційного розвитку світової економіки:

1. Стабільна тенденція до зростання у структурі валової доданої вартості частки послуг та наукомістких продуктів, дозволяє створювати економічні блага з мінімально можливими витратами ресурсів, закладає основу для накопичення «невідчутного багатства нації».

2. Інтенсивний розвиток інформаційних технологій і вдосконалення технічних засобів роботи з інформацією з одного боку прискорює економічні трансакції на ринку і внутрішні процеси соціально-економічних систем, а з іншого боку формує певні класи населення, що спеціалізуються на роботі з інформацією.

3. Вплив інформаційних чинників на господарське використання усіх інших факторів суспільного виробництва посилюється з кожним роком, що проявляється у зміні галузевих меж, деформації товарних ринків, створення складних економічних благ (як комплексу матеріальних та нематеріальних характеристик).

На цій основі проявляються наступні наслідки таких змін у світовому господарстві:

— Підвищується значення освіти населення, як ключового ресурсу країни та її основного багатства, що безпосередньо визначає обсяг і якість інтелектуального капіталу нації.

— Домінування сфери послуг та інформаційних технологій, як результат, призводить до інтенсифікації інноваційних процесів на усіх рівнях економічної системи країни.

— Визнання інновацій та інтелектуальних товарів основою національного багатства та добробуту населення країни, має наслідком зміну державної політики, акцентування уваги на науково-технічному розвитку та прогнозування майбутнього товарних ринків. Таким чином конкурентна боротьба ніби переноситься з теперішнього часу у майбутні періоди і відбувається не на ринках, а у науково-дослідних закладах.

— Змістовні трансформації економічних систем окремих країн призводять виникнення міжнаціональних економічних утворень, які здійснюють трансферт нематеріальних цінностей поза межами контролю будь-якого органу влади, побудови нових методів організації господарської діяльності тощо.

Обираючи в якості бази порівняння досвід становлення та розвитку меблевого бізнесу у Європі ми тим самим визначаємо

чи встановлюємо макро-метрику чи еталони національного розвитку. В цілому для представлення результатів галузевого дослідження економік різних країн та України слід притримуватися наступної логіки викладення статистичного матеріалу (рис. 3).

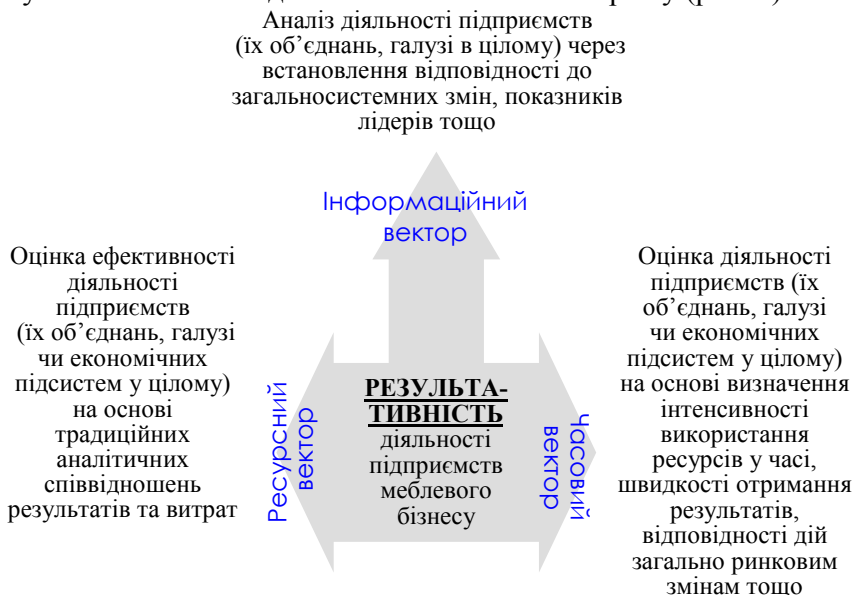

Рис. 3. Представлена у роботі логіка побудови дослідження результативності діяльності підприємств меблевого сектору економіки

Відстоюючи позиції системного підходу до економічного аналізу процесів соціально-економічних систем різних рівнів та визнаючи виключну роль продуктів інтелектуальної праці у формуванні вартості товарів і послуг за сучасного рівня суспільного розвитку, слід вказати на базові тези подальших досліджень:

— прискорення економічних процесів на усіх рівнях виступає наслідком інформаційних трансформацій суспільства, споживчих ринків, і зумовлює у свою чергу динамічну зміну технологічних способів продукування матеріальних благ, зниження ресурсних обмежень суспільного розвитку, стирання меж сегментів ринку, регіональних відмінностей тощо;

— інформаційні процеси безпосередньо зумовлюють зростання відкритості суспільства у всіх сферах його діяльності, у тому числі й економіці, що проявляється за сучасних умов у наростанні інтеграційних процесів на глобальному рівні;

— дослідження виробничо-комерційних процесів у межах окремих держав чи на певних товарних ринках позбавлені адек-

ватності та можливостей прогнозування без встановлення взаємозв'язків зі економічними системами більших масштабів (регіональних об'єднань держав, світової економіки тощо).

Література

1. Синк Д. С. Управление производительностью: планирование, измерение и оценка, контроль и повышение / Пер. с англ., ред. Данилова-Данильяна В.И. — М.: Прогресс, 1989. — 528 с.
2. Эйлон С., Голд Б., Сезан Ю. Система показателей эффективности производства (прикладной анализ): Пер. с англ. / Предисл. и науч. ред. Ю.Я.Ольсевича. — М.: Экономика, 1980. — 250 с.
3. OECD in Figures. 2006—2007 Edition. — Paris: OECD Publications, 2007. — 90 p.
4. Global Monitoring Report 2007. — Washington: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007. — 250 p.
5. Global Economic Prospects. Managing the Next Wave of Globalization. — Washington: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2007. — 28 p.
6. Improving institutions for the transfer of technology from science to enterprises. Expert group report Conclusions and recommendations. — European Commission, July 2004. — 37 p.
7. OECD in Figures. 2006-2007 Edition. — Paris: OECD Publications, 2007. — 90 p.
8. Science, technology and innovation in Europe. — Luxembourg. Office for official publications of the European Communities, 2007. — 139 p.
9. Pocketbook on Candidate and Potential Candidate countries. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007 — 149 p.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2008

УДК 339

О. В. Корчевна,

ДВНЗ «Київський національний університет
імені Вадима Гетьмана»

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УПРАВЛІНСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

В статті розглянуто проблему емоційного інтелекту як важливої складової управлінського потенціалу особистості. Виокремлено моделі емоційного інтелекту, запропоновано авторське визначення поняття емоційного інтелекту.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: управлінський потенціал, емоційний інтелект, управлінська діяльність, моделі емоційного інтелекту.

Соціально-економічні перетворення в Україні, орієнтовані на подальший розвиток ринкових відносин у всіх сферах господарювання, різко загострили низку проблем і в сфері управління органі-